

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет/інститут психології
Кафедра **філософії, соціології та релігієзнавства**

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія прийняття моральних рішень

третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти доктор філософії

за спеціальністю 033 Філософія

галузі знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
філософії, соціології та релігієзнавства
Протокол № 2 від “17” вересня 2020 р.

м. Івано-Франківськ - 2020

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Компетентності
5. Результати навчання
6. Організація навчання курсу
7. Система оцінювання курсу
8. Політика курсу
9. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Теорія прийняття моральних рішень
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти (доктор філософії)
Викладач (-і)	Надурак Віталій Вікторович
Контактний телефон викладача	0342 (59-60-15)
E-mail викладача	vitalii.nadurak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Вибіркові дисципліни
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 годин.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	Консультації проводяться за запитом аспіранта в зручний для всіх сторін час як в очній формі, так і з використанням різноманітних сучасних електронних засобів комунікації.
2. Анотація до курсу	
<p>«Теорія прийняття моральних рішень» є новою дисципліною, що пропонується до вивчення аспірантам, які бажають покращити свої навички у прийнятті моральних рішень та освоїти сучасні наукові напрацювання з даної проблеми. Ця дисципліна ґрунтується на дослідженнях того, як насправді приймає людина рішення, загалом, та моральні рішення, зокрема. Дана галузь наукових знань (теорія моральних рішень) є доволі новою, активні дослідження в ній розпочалися на початку ХХІ століття. Водночас, на сьогоднішній день вже напрацьовано достатню кількість матеріалу, що дозволяє сформувавши навчальний курс, який дасть всебічні уявлення про процес прийняття людиною моральних рішень і сформує навички до прийняття таких рішень.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Метою вивчення навчальної дисципліни є знайомство аспірантів з сучасним науковим баченням процесу прийняття моральних рішень.</p> <p>Цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • скласти загальну картину сучасної теорії прийняття моральних рішень; • засвоїти основні знання про вплив емоцій на моральні рішення; • зрозуміти місце раціональних міркувань в процесі прийняття моральних рішень; • осмислити природу моральної інтуїції, • розібратись у основних недоліках інтуїтивних рішень та способах їх подолання; • зрозуміти, що таке моральні евристики та знати, як їх правильно використовувати. 	
4. Компетентності	
<p>Загальні</p> <p>ЗК1. Здатність критично осмислювати події та явища, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, системного наукового світогляду та загального культурного світогляду.</p> <p>ЗК2. Здатність формувати дослідницьке поле власного оригінального наукового дослідження у відповідності до сучасної парадигми наукового знання.</p> <p>ЗК3. Здатність виявляти евристичні можливості та межі наукової методології та використовувати релевантний дослідницький інструментарій.</p> <p>ЗК4. Здатність аналізувати інформацію подану в різних наукових джерелах, формувати на їхньому тлі власну дослідницьку позицію, представляти результати дослідження у вигляді презентацій та професійно вести наукову дискусію.</p>	

ЗК7. Здатність до усвідомлення концептуальних засад педагогіки вищої школи в Україні, критичного переосмислення її здобутків в світлі традиційних та інноваційних форм навчання та педагогічних технологій з метою якісної організації своєї професійної діяльності.

ЗК8. Здатність визначення нових перспективних напрямів наукових досліджень у галузі філософії та партнерських можливостей їхньої реалізації на основі принципу спільного блага.

ЗК9. Здатність дотримуватися професійної етики, принципів академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

Спеціальні (фахові)

СК2. Розуміння значення філософських концепцій в історії людства та їхньої важливості для розв'язання актуальних проблем сьогодення.

СК3. Здатність аналізувати соціокультурні явища та процеси з позиції фундаментальних етико-філософських принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів та методів.

СК6. Здатність планувати й організовувати науково-дослідну та викладацьку діяльність у галузі філософії, зокрема ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні просвітницькі проєкти.

СК7. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері філософії, етики та дотичних до них міждисциплінарних напрямів, які можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК8. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у сфері філософії у закладах вищої освіти і в процесі цього випробовувати нові ідеї, передові освітні технології, авторські методики викладання фахових дисциплін.

СК9. Здатність розробляти навчально-методичні матеріали для забезпечення викладання філософських дисциплін у вищій школі.

5. Результати навчання

ПР1. Знати зміст найважливіших філософсько-світоглядних проблем, основні етапи розвитку філософії, наукового знання, усвідомлювати роль філософії як культурного феномену та соціального інституту, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції.

ПР2. Критично сприймати та аналізувати існуючі думки, ідеї, філософські тексти, формулювати власні гіпотези, шукати шляхи розв'язання філософських, наукових проблем.

ПР4. Дотримуватися при формуванні дослідницького поля власного оригінального наукового дослідження засадничих принципів логіки наукового пізнання, використовувати релевантну дослідницьку методологію.

ПР9. Розробляти навчально-методичні матеріали для забезпечення викладання філософських дисциплін у вищій школі.

ПР10. Застосовувати у своїй науково-педагогічній діяльності фундаментальні філософські знання, концепти, теорію та методологію світового історико-філософського дискурсу, знання на межі предметних галузей.

ПР11. Уміти інтегрувати зміст історико-філософських ідей, фундаментальних етико-філософських проблем, принципів і уявлень, класичних та новітніх дослідницьких підходів та методів у контекст осмислення та розв'язання актуальних теоретичних і практичних проблем сучасності і, зокрема, українського суспільства.

ПР13. Планувати структуру і зміст дисертаційної роботи на основі затверджених вітчизняних і міжнародних стандартів; знати та переосмислювати існуючі та \ або створювати (за потреби) нові теоретичні моделі та підходи до аналізу й інтерпретації одержаних результатів наукового дослідження.

ПР14. Кваліфіковано виконувати оригінальні філософські дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі філософії, етики та дотичних до них міждисциплінарних напрямках, які можуть бути опубліковані у провідних вітчизняних та міжнародних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

ПР15. Вести філософську наукову дискусію та аргументовано відстоювати власну наукову позицію у різних комунікативних ситуаціях і зацікавлювати результатами власного дослідження.

ПР16. Працювати над власним розвитком та самовдосконаленням, ефективно визначати свої професійні можливості та пріоритети в реалізації інноваційно-дослідницьких проєктів у різних сферах суспільного життя.

ПР17. Діяти на засадах спільного блага, справедливості, соціальної відповідальності; добросовісно виконувати наукові завдання та застосовувати навички академічної добросовісності та академічної культури у професійній науково-педагогічній діяльності.

ПР18. Застосовувати навички культурно-просвітницької діяльності, спрямованої на популяризацію філософських знань і піднесення рівня філософської культури в сучасному світі

6. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	20
семінарські заняття / практичні / лабораторні	10
самостійна робота	60

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
4	Філософія	2	Вибірковий

Тематика курсу

Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
<p>Тема 1. Стан сучасних наукових досліджень у галузі прийняття моральних рішень</p> <p>1. Співвідношення філософського та емпіричного підходів до дослідження процесу прийняття моральних рішень.</p> <p>2. Зміст на обсяг понять «експериментальна етика», «експериментальна моральна філософія», «емпірична етика».</p> <p>3. Основні віхи</p>	Лек. Сем.	Література до теми 1 зі списку рекомендованої літератури	2 години лекцій та 12 годин самостійної роботи	Пропорційна	4 місяці

<p>сучасної теорії прийняття моральних рішень.</p>					
<p>Тема 2. Емоції та міркування у прийнятті моральних рішень 1. Проблема співвідношення емоцій та міркувань в історії етики. Етичний сентименталізм та його критика. 2. Роль емоцій у процесі прийняття людиною моральних рішень. 3. Роль розуму в моральних рішеннях. 4. Основні типи взаємодії емоцій та міркувань в процесі прийняття моральних рішень. 5. Моральне обурення та соціальні мережі</p>	<p>Лек. Сем.</p>	<p>Література до теми 2 зі списку рекомендованої літератури</p>	<p>4 години лекцій 2 семінарів та 12 годин самостійної роботи</p>	<p>Пропорційна</p>	<p>4 міс.</p>

<p>Тема 3. Критичний аналіз надійності інтуїтивних моральних рішень</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні ознаки інтуїтивних моральних рішень. 2. Види інтуїтивних моральних рішень. 3. Ризики інтуїтивних моральних рішень та способи їх подолання. 	Лек. Сем.	Література до теми 3 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій 2 семінарів та 12 годин самостійної роботи	Пропорційна	4 міс.
<p>Тема 4. Два типи моральних рішень</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Двосистемна модель когнітивних процесів та її критика. 2. Два типи когнітивних процесів: автономні на свідомо контрольовані. 2. Двопроцесна теорія моральних суджень Дж. Гріна та її критика. 3. Різновиди моральних рішень першого типу. 4. Різновиди моральних рішень другого типу. 	Лек. Сем.	Література до теми 4 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 2 семінарів та 12 годин самостійної роботи	Пропорційна	4 міс.
<p>Тема 5. Моральні евристики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Евристики та історія їх досліджень. 2. Кас Санстейн про моральні евристики. 3. Герд Гігерензер про моральні евристики. 4. Два типи моральних евристик. 5. Моральні евристики та нормативний стандарт. 	Лек. Сем.	Література до теми 5 зі списку рекомендованої літератури	4 години лекцій, 4 годин семінарів та 12 годин самостійної роботи	Пропорційна	4 міс.

<p>6. Конфлікт моральних та соціальних евристик.</p> <p>7. Прескриптивна модель використання моральних евристик.</p>					
<p>Тема: Підсумкове заняття</p>			<p>2 години лекцій</p>		
<p>7. Система оцінювання курсу</p> <p>Загальна система оцінювання курсу</p>		<p>Оцінка за змістовий модуль №1 виставляється на основі поточної успішності аспіранта, яка встановлюється шляхом опитування на семінарських заняттях та оцінки інших виконаних ним робіт за темами (50 балів).</p> <p>Оцінка за змістовий модуль №2 виставляється на основі результату контрольної роботи. Робота оцінюється за 50-бальною шкалою.</p> <p>Додавши суми балів за змістові модулі, ми отримуємо підсумкову оцінку аспіранта.</p>			
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Письмова робота виконується у вигляді тесту, який ґрунтується на тих питаннях, які виносились на лекційні та семінарські заняття. В кожному питанні тесту одна правильна відповідь. Загальна кількість питань – 20.</p>				
<p>Семінарські заняття</p>	<p>На семінарських заняттях оцінювання відбувається за 5-бальною шкалою. Наприкінці семестру середнє арифметичне усіх оцінок перемножується на 10.</p>				
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Для допуску до підсумкового контролю знань студент має набрати мінімум 25 балів.</p>				
<p>8. Політика курсу</p>					
<p>Робота на заняттях відрізняється партнерськими стосунками аспіранта з викладачем. Таким чином викладач відіграє роль досвідченішого колеги, який разом з яким аспірантом розбирає поставлені проблеми. Проблемно зорієнтоване навчання (формулювання проблеми, гіпотези, розв'язок) є відмінною рисою курсу, адже в такий спосіб аспірант не тільки засвоює специфічний матеріал курсу, але й відпрацьовує основні складові наукової роботи.</p> <p><i>Про академічну доброчесність:</i></p> <p>Очікується, що аспіранти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та</p>					

виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» <https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>.

Про відвідування занять:

Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що аспіранти відвідають лекції і практичні заняття курсу

8. Рекомендована література

До теми 1:

Alfano, M., Don, L. (2014). Experimental Moral Philosophy. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/experimental-moral/>.

Liao, S. M. (2016). Morality and Neuroscience: Past and Future. In S. M. Liao (ed.), *Moral Brains: The Neuroscience of Morality* (pp.2-33). New York: Oxford University Press.

Nadelhoffer, T., Sinnott-Armstrong, W. (2011). Experimental Ethics. In Christian Miller (ed.), *Continuum Companion to Ethics* (pp. 261- 274). Continuum.

До теми 2:

Надурак, В. (2016). Емоції та міркування у прийнятті моральних рішень. *Антропологічні виміри філософських досліджень*, №10, 24-32.

Надурак, В. (2021). Вони вкрали наше майбутнє. Моєму обуренню немає меж / <https://nv.ua/ukr/opinion/facebook-ta-twitter-chomu-negativni-novini-otrimuyut-bilshiy-rozgoslostanni-novini-50142423.html>

Greene, J. D., Sommerville, R. B., Nystrom, L. E., Darley, J. M., Cohen, J. D. (2001). An fMRI investigation of emotional engagement in moral judgment. *Science*, 293(5537), 2105-2108.

Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814-834.

Helzer, E. Pizarro, D. (2011). Dirty Liberals! Reminders of Physical Cleanliness Influence Moral and Political Attitudes. *Psychological Science*, 22(4), 517-522.

Helion, C. Pizarro, D.A. (2015). Beyond dual-processes: The interplay of reason and emotion in moral judgment. In N. Levy and J. Clausen (Ed.), *Springer Handbook for Neuroethics (109-125)*. Springer Science, Business Media Dordrecht. Dordrecht: Springer.

Zak, P. (2011). The physiology of moral sentiments. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 77 (1), 53-65.

До теми 3:

Надурак В. (2018). Критичний аналіз надійності інтуїтивних моральних рішень. *Антропологічні виміри філософських досліджень*, 11, 7-15.

Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814-834.

Pizarro, D.A. (2001). The intelligence of moral intuitions: Comment on Haidt. *Psychological Review*, 110(1), 193-196.

Greene, J. D. (2017). The rat-a-gorical imperative: Moral intuition and the limits of affective learning. *Cognition*, 167, 66-77.

До теми 4:

Надурак, В. (2018). Два типи моральних рішень. *Філософська думка*, 3, 66-78.

Канеман, Д. *Мислення швидке й повільне*. Київ: Наш формат. (Читаємо розділ 1-3).

Greene, J. D. (2014). Beyond Point-and-Shoot Morality: Why Cognitive (Neuro) Science Matters for Ethics. *Ethics*, 24(4), 695-726. (Читаємо тільки с. 695-708).

Evans, J. St. B. T., Stanovich, K. E. (2013). Dual-Process Theories of Higher Cognition: Advancing the Debate. *Perspectives on Psychological Science*, 8(3), 223-241.

До теми 5:

Надурак, В. (2018). Моральні евристики: історія досліджень, *Філософська думка*, 4, 71-84.

Sunstein, C. R. (2005). Moral heuristics. *Behavioral and Brain Sciences*, 28 (4), 531-542.

Gigerenzer, G. (2008). Moral Intuition = Fast and Frugal Heuristics? In W. Sinnott-Armstrong (ed.), *Moral Psychology, vol. 2: The Cognitive Science of Morality: Intuition and Diversity* (pp. 1-26). Cambridge, MA: MIT Press.

Nadurak, V. (2018). Two Types of Heuristics in Moral Decision Making. *Filosofija. Sociologija*, 29(3), 141-149.

Nadurak, V. (2020). Why moral heuristics can lead to mistaken moral judgments. *Kriterion - Journal of philosophy*, 34(1), pp. 99-113.

Sunstein, C. R. (2005). Moral heuristics. *Behavioral and Brain Sciences*, 28(4), 531–542.

Викладач Надурак Віталій Вікторович